

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

گروه زبان و ادبیات فارسی

پایان نامه تحصیلی برای دریافت درجه کارشناسی ارشد رشته ادبیات مقاومت

طنز و شوخ طبعی در خاطره نوشته های دفاع مقدس

استاد راهنما:

دکتر عنایت الله شرفی پور

استاد مشاور:

دکتر غلامرضا کافی

مؤلف:

عبدالرضا قهیری

شهریورماه 1390

این پایان نامه به عنوان یکی از شرایط درجه کارشناسی ارشد به

گروه زبان و ادبیات فارسی

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

دانشگاه شهید باهنر کرمان

تسلیم شده است و ه ه چگونه مدرکی به عنوان فراغت از تحصیلات دوره مزبور شناخته نمی شود.

دانشجو: عبدالرضا قهصری

استاد راهنما: دکتر عنایت الله شریف پور

استاد مشاور: دکتر غلامرضا کافی

داور 1: دکتر محمد رضا صرفی

داور 2: دکتر نجمه حسینی سرور

نماینده ی تحصیلات تکمیلی دانشکده در جلسه دفاع: دکتر محمود مدبری

معاونت پژوهشی و تحصیلات تکمیلی دانشکده: دکتر احمد امیری خراسانی

حق چاپ محفوظ و مخصوص به دانشگاه شهید باهنر کرمان است.

چکیده:

خاطره نویسی از انواع ادبی پر کاربرد در ادبیت دفاع مقدس بوده و حجم عمده ای از آن را به خود اختصاص داده است. بهره‌گیری از شوخ طبعی و شاخه‌های مختلف آن در ادبیت دفاع مقدس، ضمن ایفای نقش در کنونی اثر بخشی آثار، نمایانگر وجود فضای خاص بر فرهنگ جبهه و اسارت می‌باشد.

در پژوهش حاضر، خاطره و جایگاه ادبی آن مطرح شده و ضمن معرفی ادبیت شوخ طبعانه، دسته بندی‌های آن شامل طنز، هجو، هزل و فکاهه مطرح بررسی گردیده است. ساختار طنز و انواع روش‌های طنز آفرینی در خاطرات دفاع مقدس و اسارت واکاوی شده و با ارائه نمونه‌های مناسب، کارکردها و دستمای‌های طنز در خاطره نوشته‌های دفاع مقدس مورد دسته بندی و تحلیلی قرار گرفته است. در ادامه با ارائه نمونه‌های مختلفی از خاطرات شوخ طبعانه، معلوم شده که این آثار با اهداف و کارکردهای متعددی مانند ارتقای روحیه رزمندگان و انتقاد از برخی مسائل، ایجاد و نقل شده و مضامین مختلف و متفاوتی را دستمای‌های طنز آفرینی قرار داده‌اند. مضامین مانند نظرات اولی‌های زندگی در جبهه، تدارکات، اختلاف زبان، اعزام، اخلاق و اعتقادات، خانواده و

نظر به فراوانی و همچنین تنوع دستمای‌های طنز اسارت، خاطرات مربوط به این دوران به صورت مستقل طرح و بحث شده و مضامین و دستمای‌هایی همچون نحوه اسارت، بازجویی، شکنجه اختلاف زبان، جنگ تبلیغاتی، صلیب سرخ و ... از این دسته هستند.

کلید واژگان:

ادبیت معاصر، دفاع مقدس، خاطره نویسی، طنز، شوخ طبعی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
1	فصل 1: کلیات
1	1-1 مقدمه
1	2-1 بیان مسئله
2	3-1 اهداف تحقیق
3	4-1 ضرورت انجام تحقیق
3	5-1 استفاده کنندگان از نتایج تحقیق
3	6-1 پرسش‌های مفروضی‌های تحقیق
3	7-1 تعریف مفاهیم مطرح شده در پرسش‌های مفروضی‌های تحقیق
4	8-1 کلیه واژگان طرح تحقیق و معادل لاتی آن‌ها
4	9-1 پیشینه‌ی نظری و تجربی
4	10-1 روش اجرای تحقیق
6	فصل 2: خاطرات مکتوب
7	1-2-1 خاطره
7	2-2-1 جایگاه خاطره در میان انواع ادبی
9	1-2-2 خاطره نگاشته‌ها در ادب تاریخی
10	2-2-2 شأن ادبی و تاریخی خاطرات جنگ
11	3-2-2 داستان‌واره‌ها
11	4-2-2 ثبت وقایع و جلوگیری از فراموش شدن آن‌ها

- 11.....3-2-شبه خاطره.....
- 12.....4-2-عناصر داستانی در خاطرات مکتوب.....
- 12.....1-4-2-گفت و گو در داستان.....
- 13.....2-4-2-فضا سازی در داستان.....
- 14.....3-4-2-حادثه.....
- 15.....4-4-2-لحن و لحن پردازی.....
- 16.....5-2-دسته بندی خاطرات مکتوب.....
- 16.....1-5-2-استناد.....
- 16.....2-5-2-پیوستگی.....
- 17.....1-2-5-2-خاطره‌ی منفصل (جدا).....
- 17.....2-2-5-2-خاطرات متصل و به هم پیوسته.....
- 17.....3-5-2-خاطره‌ی خود نوشت و دیگر نوشت.....
- 18.....4-5-2-خاطرات بلند و کوتاه.....
- 18.....5-5-2-خاطرات شخصی و عمومی.....
- 18.....6-5-2-خاطرات گذرا و ماندگار.....
- 19.....6-2-درون مای‌ی مضمون.....
- 21.....7-2-خاطرات جنگ و دفاع مقدس.....
- 21.....8-2-درون مای‌های خاطرات دفاع مقدس.....

23..... فصل 3: طنز و ادبیات شوخ طبعانه.....

- 24 1-3- ادبیات شوخ طبعانه.....
- 25..... 2-3- دسته بندی ادبیت شوخ طبعانه.....
- 26 1-2-3- طنز.....
- 28 2-2-3- ه جو.....
- 29 3-2-3- هزل.....
- 30 4-2-3- فکاهی.....
- 32..... 3-3- طنز و شوخ طبعی در خاطرات دفاع مقدس.....

34..... فصل 4: بررسی ساختاری طنز در خاطرات دفاع مقدس.....

- 35..... 1-4- شوخ طبعی در جبهه‌ها.....
- 35..... 2-4- شوخ طبعی در خاطرات دفاع مقدس.....
- 36..... 3-4- انواع روش‌های طنز آفرینی در خاطرات طنز دفاع مقدس.....
- 36..... 1-3-4- طنز مبتنی بر موقعیت.....
- 36..... 2-3-4- طنز مبتنی بر عبارت.....
- 38..... 4-4- نمونه خاطراتی که طنز آن‌ها مبتنی بر موقعیت طنز آمیز است.....
- 40..... 5-4- شگردهای طنز مبتنی بر عبارت.....
- 41 1-5-4- نوضه.....
- 41 2-5-4- بازی زبانی.....

42ضرب المثل.....3-5-4
42جناس.....4-5-4
42اصطلاحات و عبارتهای شوخ طبعانه.....6-4
43تلفظی موقعیتها و عبارتهای طنز.....7-4
44طنز در اسارت.....8-4
45	فصل 5: کارکردها و درونمایه های طنز در خاطره نوشته های جبهه و جنگ.
461-5-1 کارکرد شوخ طبعی و طنز آفرینی در دفاع مقدس.....
461-1-5 حفظ و افزایش روحی.....
472-1-5 انتقاد.....
482-5 مضامین و دستمایه های طنز در خاطره نوشته های جبهه و جنگ.....
491-2-5 نثرهای اولیه ی زندگی در جبهه.....
501-1-2-5 غذا.....
512-1-2-5 خواب.....
533-1-2-5 بهداشت و شستشو.....
542-2-5 تدارکات.....
543-2-5 اختلاف زبان.....
574-2-5 اعزام.....
605-2-5 اخلاق و اعتقادات.....
636-2-5 خانواده.....

66.....	7-2-5 - دست انداختن.....
68.....	8-2-5 - سوء تفاهم.....
72.....	9-2-5 - ترس.....
75.....	فصل 6: مضامین و درون‌مای‌های طنز در خاطرات اسارت.....
76	1-6 - خاطرات طنز اسارت.....
77.....	2-6 - کارکردهای شوخ طبعی در اسارت.....
77.....	1-2-6 - حفظ و افزایش روحی.....
78.....	2-2-6 - انتقاد.....
79.....	3-6 - دستمای‌های طنز در خاطرات اسارت.....
80.....	1-3-6 - نیازهای اولیه.....
80	1-1-3-6 - غذا.....
82.....	2-1-3-6 - ورزش و سرگرمی.....
84.....	3-1-3-6 - امکانات زندگی.....
89.....	2-3-6 - نحوه‌ی اسارت.....
90	3-3-6 - بازجویی.....
92.....	4-3-6 - شکنجه.....
95.....	5-3-6 - اختلاف زبان.....
97.....	6-3-6 - جنگ تبلیغاتی.....
101.....	7-3-6 - صلیب سرخ.....

102.....اعتقادات و اخلاق و اعتقادات 8-3-6

105.....فصل 7: نتیجه گیری و پیشنهادها

108.....منابع

فصل اول: کارت

1-1- مقدمه:

ادبیت غزی دفاع مقدس جلوه های مختلف این مباحث فرهنگی را به بطن ها و در قالب های مختلف ادبی در دفتر ادب کهن پارسی ثبت نموده است. در این مطن آثار ی که در آن ها به نحو موثری از بطن شوخ طبعانه و طنز آمینی برای طرح موضوعات و ثبت حال و هوای حاکم بر جبهه ها سود جسته اند، مورد بررسی و تحقیق سزاواری واقع نشده اند.

با عنایت به جذابیت و تاثیر بطن طنز آمینی و شوخ طبعانه در انعکاس واقعیت دفاع مقدس و حجم قابل توجه این نوع آثار، شایسته است که تحقیق و مغان توفیق و نمونه های موفق آنها مورد واکاوی قرار گیرد. از این رو در این پژوهش، جایگاه طنز و شوخ طبعی در خاطره نوشته های دفاع مقدس که حجم عمده ای از ادبیت دفاع مقدس را شامل می شوند، مورد تحقیق و بررسی قرار گرفته است.

دلیلی استفاده از عبارت شوخ طبعی در عنوان پژوهش، این است که؛ طنز به عنوان یکی از زی مجموعه های ادبیت شوخ طبعانه، در کنار هجو، هزل و فکاهه قرار می گیرد اما در عین حال، این عنوان، بصورت مصطلح، تمامی فروع شوخ طبعی را شامل می شود.

1-2- بطن مسئله:

بررسی چگونگی بهره گیری آثار ادبی دفاع مقدس از عنصر طنز و شوخ طبعی می تواند در ایجاد شناخت هر چه بیشتر نسبت به واقعیت علمی این آثار بسط دهد موثر باشد. این بررسی وقتی مهمتر جلوه می کند که گرایش عمومی ادیبان، به طنز آفرینی و تمایلی محققان برای بررسی طنز در این آثار را در نظر بگیریم.

1-3- اهداف تحقیق:

- شناسایی کتاب های خاطرات دفاع مقدس که از بطن شوخ طبعانه و طنز آمینی سود جسته اند.
- دسته بندی و بررسی کارکردها و موضوعاتی که با بطن طنز آمینی در خاطرات مکتوب دفاع مقدس دستمایه ی خلق آثار قرار گرفته اند.
- بررسی شگردهای طنز نویسی به کار رفته در آفرینش خاطرات مکتوب.
- بررسی رابطه ی بطن طنز آمینی و شوخ طبعی های دفاع مقدس و دوران اسارت با روح ملی ایثارگری آنان.

1-4- ضرورت انجام تحقیق:

حجم قابل توجهی از خاطره نوشته‌های دفاع مقدس به طرح شوخ طبعی‌ها و طنزآوری‌های رزمندگان و موقعیت‌های طنز آمیز انسانی در فضای جبهه و جنگ پرداخته‌اند. با توجه به جایگاه و تازگی و بی‌پایانگی طنز آمیزی در خلق آثار ادبی، بررسی دقیق‌تری این موضوع می‌تواند ضمن روشن‌تر ساختن واقعیت حاکم بر فرهنگ جبهه و ادب ملت جنگ، شگردهای موفق طنزنویسی را نه تنها در ادبیت دفاع مقدس مشخص سازد.

1-5- استفاده کنندگان از نتایج تحقیق:

- دانشجویان و اساتذی رشته زبان و ادبیت فارسی و ادبیت مقاومت.
- پژوهشگران حوزه مطالعات ادبی دفاع مقدس.
- پژوهشگران حوزه طنز مکتوب.
- صدا و سوره

1-6- پرسش‌های فرضیه‌های تحقیق:

- 1- طنز و شوخ طبعی چه جایگاهی در خاطره نوشته‌های دفاع مقدس دارد؟
- 2- چه کارکردها و موضوعاتی دستمای و موضوع خاطرات طنز آمیزی دفاع مقدس قرار گرفته‌اند؟
- 3- کدام شگردهای طنز آفرینی در ساختار ادبیت دفاع مقدس به ویژه خاطره نوشته‌ها پرکاربردتر و موفق‌تر بوده‌اند؟
- 4- خاطرات طنز آمیزی چه جایگاهی در ادبیت دفاع مقدس دارند؟
- 5- رابطه‌ی طنز و شوخ طبعی با فضای حاکم بر جبهه و روحیه‌ی ایثارگری چگونه است؟

1-7- تعریف مفاهیم مطرح شده در پرسش‌های فرضیه‌های تحقیق:

خاطره: اموری که بر شخص گذشته باشد و آثاری از آن در ذهن مانده باشد، گذشته‌های آدم و وقایع گذشته که شخص آن را دیده یا شنیده است. ج: خواطر، خاطره‌ها، خاطرات (لغت نامه دهخدا، 1352، 62)

ساختار: در اصطلاح ادبیات، به طور کلی به شیوه‌ی سازمان‌دهی و مجموع روابط عناصر و اجزاء سازنده‌ی یک اثر ادبی با یکدیگر اطلاق می‌شود. ساختار اثر، اصل شکل‌دهنده‌ی آن یعنی ترتیب و نظم، تاکید و شیوه‌ی کار با مواد و اجزاء تشکیل‌دهنده‌ی آن اثر را در عین حال که

کنترل می‌کند، چنان در یکدیگر می‌آمیزد که در نهایت، کلیتی زیبا و موثر پدید می‌آورد. به این ترتیب، ساختار، جزئی از قالب اثر به شمار می‌آید. (داد: 163.1375)

مضمون، درون‌مایه: در اصطلاح ادبیات، فکر اصلی و مسلط در هر اثری است. خط یا رشته‌ای که در خلال اثر کشیده می‌شود و موقعیت‌های داستان، را به هم پیوند می‌دهد. درون‌مایه‌ی هر اثری، جهت فکری و اداری نویسنده‌اش را نشان می‌دهد. (همان: 131)

طنز و شوخ طبعی حاصل باریکی بطنی و نکته‌سنجی و نگاه متفاوت فرد است به شرایط و محیط اطراف و بی‌موضوع مورد بحث او. این نوع بطن می‌تواند با ایجاد خنده، لبخند بی‌نشاط درونی، مخاطب را جذب نموده و سپس موضوع را مورد نقد بی‌شوخی قرار دهد. این نگاه در رزمندگان ای‌افی حاضر در دفاع مقدس به شکل‌های مختلف در خاطرات و داستان‌ها منعکس شده است.

1-8- کلین واژگان طرح تحقیق و معادل لاتی آن‌ها:

1- ادبیت پایداری (Resistance literature)

2- دفاع مقدس (Holly defence)

3- خاطره (Memories)

4- طنز (Satire)

3- شوخ طبعی (Humor)

1-9- بطنی نظری و تجربی:

با وجود حجم قابل توجه، و اهمیت خاطرات طنزآمیزی و شروخ طبعانه دفاع مقدس، پیش از این پژوهش قابل توجهی در این باره انجام نشده است.

الف) مبای و چارچوب نظری انجام پژوهش:

شناخت، جمع‌آوری و دسته‌بندی خاطرات طنز دفاع مقدس و بررسی موضوعات و شگردهای طنز آفرینی در این آثار.

ب) چکیده تحقیقات انجام شده در ایران:

در مجموعه‌ی فرهنگ جبهه که به تلاش سرب می‌دهی فقهی جمع‌آوری و منتشر شده، سه جلد به خاطرات طنز آمیزی دفاع مقدس اختصاص یافته است. در ابتدای هر کدام از این سه مجلد،

خاطرات مندرج در کتاب، به تفکک یک موضوع، دسته بندی شده اند که دسترسی به خاطرات را راحت تر کرده است. هر چند این دسته بندی ها مبنای علمی مشخصی ندارند.

همچنین در این باره می توان به مصاحبه هایی که با نویسندگان و برخی پژوهندگان ادبیت دفاع مقدس انجام شده نئی اشاره نمود. به عنوان مثال در کتاب «نگارگران و حین مصاحبه با یکی از نویسندگان خاطرات طنز دفاع مقدس (سعی تاجیک)» در باره ی موضوع مباحث مطرح شده است. در مجموع، بیشتر کتاب های این عرصه، به جمع آوری خاطرات طنز آمیز پرداخته اند.

ج) چکیده تحقیقات انجام شده در خارج از ایران:

موردی یافت نشد.

10-1- روش اجرای تحقیق:

الف) نوع تحقیق بر اساس طرح تحقیق و اهداف آن:

این تحقیق از نوع پژوهش های برپدی می باشد که به صورت تحقیق کتابخانه ای و سند کاوی انجام خواهد شد.

ب) شیوهی جمع آوری داده ها:

1- شناخت منابع

2- مطالعه و فیش برداری

3- تنظیم یافته ها

4- تجزیه داده ها

ج) ابزارهای تحقیق:

فیش های حاصل از مطالعه ی منابع

فصل دوم

خاطرات مکتوب

2-1- خاطره

خاطره: اموری که بر شخص گذشته باشد و آثاری از آن در ذهن مانده باشد، گذشته‌های آدم وقایع گذشته که شخص آن را دیده یا شنیده است. ج: خواطر، خاطره‌ها، خاطرات (لغت نامه دهخدا 1352، 62)

واژه‌ی خاطره در اغلب واژه‌نامه‌های فارسی؛ فکر، اندیشه، یاد و ... معنا شده است. اغلب واژه‌نامه‌ها نیز بر اساس تکرار این واژه در اشعار کهن فارسی و با استناد به کاربردی که در آثار بزرگان شعر داشته، آن را معنا کرده‌اند. اما «خاطره به یاد آوردن حوادث، حالات و ماجراهایی است که شخص تجربه کرده، دیده، شنیده یا در جریان آن رویداد بوده است.» (دهقان 1386، 136)

بر این اساس منظور از خاطره به عنوان یک ژانر یا گونه‌ی ادبی (Literary genre) وقتی می‌تواند معنا یابد که آن خاطره به صورت مکتوب درآمده و ویژگی‌های یک اثر ادبی را در خود جای می‌دهد.

«خاطره به شکل مکتوب نیز اثری است که نویسنده با اتکا به حافظه، با مرور گذشته و وقایعی که بر او گذشته، نوشته است.» (همان 136)

2-2- جایگاه خاطره در میان انواع ادبی

سریوس شمپها معتقد است، برای روشن‌تر شدن جایگاه خاطره در میان انواع ادبی، ابتدا باید به نوع کلی‌تر آن یعنی زندگی‌نامه نویسی پرداخت. او زندگی‌نامه نویسی را یکی از انواع ادبی به شمار آورده و خاطره نویسی را یکی از فروع زندگی‌نامه نویسی دانسته است، چرا که این دو معمولاً با هم در آمیخته‌اند. چنان که کسانی مانند لویی آرگون و سیمون دوبوار و گوته‌خاطرات خود را نوشته‌اند.

«از برخی از نویسندگان هم یادداشت‌هایی به جا مانده که جنبه‌ی هنری و ادبی دارند مثل «یادداشت‌های کافکا» که هسته‌ی برخی از آثار او را می‌توان در آن‌ها تمییز داد. (سفرنامه نویسی هم) از فروع زندگی‌نامه نویسی است، زیرا بخشی از زندگی نویسنده را در بر می‌گیرد. همچنین تذکره نویسی را هم می‌توان از فروع زندگی‌نامه نویسی محسوب داشت، زیرا در آن‌ها از شرح حال و آثار شاعران یا عارفان سخن رفته است. از آن جا که خاطره نویسی و سفرنامه نویسی و زندگی‌نامه نویسی ادبی، با بیان احساسات و عواطف همراه است می‌توان آن‌ها را جزو ادب غنایی محسوب داشت.» (شمیسا 1383، 282)

حسن بارونیان در کتاب شخصیت پردازی در داستان های کوتاه دفاع مقدس درباره ی خاطره نگاشته‌های جنگ خاطره نگاشته‌ها را جزو گونه‌های ادبی دفاع مقدس محسوب نموده. (بارونیان: 159,1387)

همچنین محمود عبادیان، در مورد خاطره نگاشته های دفاع مقدس می گوید: «خاطره، یک نوع ادب (ژانر) نو ظهور در ادبیات جنگ است. این ژانر از لحاظ حجم بیش از همه، به داستان کوتاه می ماند.» (همان: 159)

داستان کوتاه، در فرهنگ وبستر این گونه تعریف شده است: داستان کوتاه، روایت به نسبت کوتاه خلاقه ای است که نوعاً سر و کارش با گروهی محدود از شخصیت هاست که در عمل منفردی شرکت دارند و غالباً با مدد گرفتن از وحدت تاثیر بیشتر بر آفرینش حال و هوا تمرکز می یابد تا داستان گویی. (میرصادقی: 26,1376)

مهدی حج وانی در «قصه چیست؟» ویژگی‌هایی که یک خاطره نوشته را به قصه و داستان نزدیک نموده و باعث پذیرش آن به عنوان اثر ادبی می‌شود، چنین بیان می‌کند:

«- در خاطره، اغلب مسائل ریز و جزئی زندگی ثبت می‌شود.

- خاطره اگر چه از خیال نویسنده مایه نمی‌گیرد و عین واقعیت را نقل می‌کند، اما تا اندازه‌ای از حس او می‌جوشد. خاطره نویس، معمولاً احساس و عواطف خود را نسبت به ماجرای که خاطره‌اش را می‌نویسد، بیان می‌کند.

- بیان و کلام یک خاطره، صمیمی، راحت و غیر رسمی است. به علاوه بیان در خاطره به اندازه‌ی گزارش، مقاله و تاریخ، مستقیم و صریح نیست. خاطره نسبت به این قالب‌ها از لحظه پردازی و صحنه پردازی بیشتری بهره می‌گیرد.

- موضوع خاطره بیان تمام و یا گوشه‌هایی از زندگی یک فرد است. خاطره، اغلب از لحظه‌های نسبتاً برجسته‌ی زندگی انسان مایه می‌گیرد (مثل قصه). هدف خاطره ارائه‌ی تحقیقی استدلالی و آموزشی برای قشر محدودی از متخصصین نیست. (حجوانی: 23,1376)

آندره تارکوفسکی، نویسنده و فیلمساز روسی معتقد است:

«خاطره و یاد گذشته‌ها دو همراه هستند و از یکدیگر جدایی ناپذیر، و از آن جا که هر خاطره از چیزهایی یاد می‌کند که دیگر وجود ندارد، این یادآوری در ما ایجاد غم غربت یا نوستالوژی (Nostalgia) می‌کند.» (دهقان: 138,1386)

2-2-1- خاطره نگاشته‌ها در ادب تاریخی

علی‌رضا کمری جایگاه تاریخی خاطره نوشته‌ها را از دو دیدگاه اصلی ارزش ادبی و استناد تاریخی بررسی نموده است. او معتقد است:

«تفحص و بررسی در انواع خاطره نگاشته‌ها به لحاظ وجود ویژگی‌های ادبی در این آثار، به معیارهای ادب شناختی در آثار ادب تاریخی مربوط می‌شود. در این رویکرد، به چگونگی تعامل موضوع خاطره نگاشته‌ها رخدادهای اجتماعی و عصری نویسنده و مسائل جاری زندگانی وی با ساختار و ساختمان درونی و بیرونی، قالب، نحوه‌ی بیان و آرایه‌های بیانی و ماده‌ی خاطره توجه می‌شود. در نتیجه، بخشی از خاطره نگاشته‌ها به علت وجود و غلبه‌ی ویژگی بارز ادبی، گونه‌ی ادبی به شمار می‌آیند و موارد دیگر به لحاظ نسبت و ربط کلی با خصوصیات آثار ادبی، اهمیت می‌یابند. بنابراین، غالباً خاطره نگاشته‌ها در مجموعه‌ی ادب تاریخی می‌گنجد. برای مثال، اسرار التوحید فی مقالات شیخ ابو سعید ابی الخیر (محمد بن منور) از جهت موضوع؛ در شمار زندگی‌نامه، و از حیث تدوین و قالب؛ نوعی خاطره نگاشته، و از لحاظ پرداخت و زبان و لطافت‌ها و هنرورزی‌های بیانی؛ اثری ادبی شناخته می‌شود. همچنین تاریخ بیهقی از جهت نحوه‌ی گردآوری و نگارش و نقش نویسنده در تصنیف؛ گونه‌ای خاطره نگاشته، و به لحاظ موضوعی، اثری تاریخی و از حیث ذخایر و اثرگان، نوع پرداخت و انشا و سبک؛ نمونه‌ی فاخر و نادر نثر فارسی به شمار می‌آید. نیز کتاب نفثه‌المصدر به جهت موضوعی؛ ذیل آثار تاریخی، و از حیث حادثه و نقش نویسنده در آن، حسب حال است.» (کمری، 1381، 1819)

اما بایستی بررسی یک اثر از دو دیدگاه ادبی و تاریخی چگونه خواهد بود و چگونه می‌توان به معنای غلبه‌ی هر کدام از این دو وجه، نزدیکی کرد. کمری در ادامه درباره‌ی معنای تاشی نگاه استنادی و تاریخی خاطره‌نویسان و وجه ادبی این مکتوبات می‌نویسد:

«بدیهی است پژوهنده برای تقسیم و تفکیک دقیق عناصر گوناگون این آثار و تحلیل آن‌ها، به شناخت و توجه همه‌جانبه نیازمند است تا وجهه‌ی ادبی غالب و برجسته‌ی بعضی آثار مورد نظر، وی را از پرداختن به وجهه‌ی تاریخی آن‌ها غافل

نسازد. ضرورت توجه جامع و ژرف به همه ی وجوه آثاری از این دست، از آن روست که معمولاً خاطره نگاشته‌ها در مجموعه‌ی ادب فارسی و نیز ادب تاریخی به سه شکل وجود و نمود یافته‌اند:

1 - در شکل نخست، غلبه‌ی اطلاعات تاریخی و شرح حوادث و رخدادها، وجه ادبی را فرو پوشانده است. مانند ناسخ التواریخ (میرزا محمد تقی سپهر)

2 - در شکل دوم، برعکس مورد مذکور، تفوق نثر و سبک انشا و قوت و غنای پرداخت ادبی اثر، ساختار و بنیاد درونی اثر و رد و نشان پدید آورنده ی آن را مستور کرده است؛ چنان که شگفت می‌نماید گفته شود از مجموع حکایات گلستان سعدی که نمونه‌ی نادر و فخیم نثر و ادب فارسی به شمار می‌رود، حدود چهل و شش حکایت، در واقع بر اساس خاطرات شیخ مصلح الدین سعدی شیرازی و در قالب خاطره نگاشته‌ها پدید آمده است.

3 - در شکل سوم، ترکیب صورت و بافت بیرونی و درونی اثر یعنی وجه ادبی تاریخی آن، چنان درهم تنیده و عجین شده است که برخی، اثر به وجود آمده را ادبی؛ و بعضی تاریخی؛ و بعضی اثری ادبی - تاریخی محسوب می‌دارند. مانند تاریخ بیهقی. یکی دیگر از دلایلی که خاطره نگاشته‌ها را با آثار مجموعه‌ی پدیده‌های ادب مرتبط و منتسب می‌کند، امتزاج و تلفیق خاطره نگاشته‌ها با سایر انواع ادبی است. همچنین به علت ربط و نزدیکی برخی مکاتب ادبی با برخی خاطره نگاشته‌ها، نسبت ادبی در این آثار مسلم تر می‌نماید. از جمله مسائلی که در مقوله‌ی انواع ادبی مطرح می‌شود، ترکیب و امتزاج دو نوع ادبی با یکدیگر و پدید آمدن اثری است که با هر یک از آن دو نوع متفاوت است. از نمونه‌های بارز این گونه ترکیب می‌توان از «خاطره - داستان» و «رمان - خاطره» نام برد. علاوه بر این گونه‌هایی چون «داستان در قالب خاطره» و «خاطره در قالب داستان» ببعنوان نمونه‌های وفادار به ساختار و قالب خاطره نگاشته‌ها، قابل اشاره‌اند. که این تنوع خاطره نگاشته‌ها بر اساس ترکیب با سایر انواع ادبی و نیز تعدد گونه‌های آن از حیث نوع ساختار و قالب‌های صورتی در تقسیم‌بندی این آثار - در مجموعه‌ی ادب مکتوب فارسی نشان دهنده‌ی نسبت آن‌ها با موارد و مصالح ادب تاریخی و ظرفیت آن‌ها در پذیرش چارچوب مقولات و آثار ادبی است.» (همان: 19-20)

2-2-2- شأن ادبی و تاریخی خاطرات جنگ